

Dzieje domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (1925–1989) – wybrane zagadnienia (cz. 1)

Urszula Sadownicza CSCIJ

ABSTRACT

History of the Convent of Congregation of Sisters Carmelites of Baby Jesus in Sosnowiec (1925–1989) – chosen problems (part 1)

The Congregation of Sisters Carmelites of Baby Jesus was founded on 31 December, 1921 in Cracow by Father Anselm from St. Andrew Corsini OCD (Maciej Józef Gądek 1884–1969) with Janina Kierocińska's participation (later: Mother Theresa from St. Józef). On the same day when the new community came to Sosnowiec, it started its activity in Christian Charity Organization, at the church Of Sacred Heart of Lord Jesus. The stabilization of the congregation was followed by its settlement in a house at Wiejska 25 in Sosnowiec (14 September, 1925). The religious house in Sosnowiec at Wiejska 25 was the place in which life of the convent was concentrated. The house was a seat of the general management (1925–1967), the noviciate (1925–1969), and also the place where the main directions of the activity of the institute developed. Within the convent which was patronized by St. Theresa from Baby Jesus, the charisma of the convent was shaped. Sisters who lived in the house in Sosnowiec led wide and various apostolic activities: educational-protective, charitable, and catechistic.

KEY WORDS: Poland – female convents in the XXth century, The Convent of Sisters Carmelites of Baby Jesus in Sosnowiec, the Dąbrowska Basin, Sosnowiec – history, the XXth century

SŁOWA KLUCZOWE: Polska – żeńskie zgromadzenia zakonne w XX w., Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Zagłębie Dąbrowskie, Sosnowiec – historia, XX w.

W 2017 r. Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (Congregatio Sororum Carmelitanarum Infantis Jesu) obchodziło 96. rocznicę erygowania instytutu, jak również swojego apostołstwa na terenie Sosnowca. Zostało ono założone 31 grudnia 1921 r. przez o. Anzelma od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Macieja Józefa Gądka, Prowincjała Polskiej Prowincji Karmelitów Bosych) przy współudziale Janiny Kierocińskiej (później: m. Teresy od św. Józefa)¹. Nowa wspólnota zakonna tego samego dnia przybyła do Sosnowca, rozpoczynając działalność w Chrześcijańskim Towarzystwie Dobroczynności. Jednak w czerwcu 1922 r. zgromadzenie – za zgodą biskupa Augustyna Łosińskiego i o. Anzelma Gądka – zrezygnowało z dalszego prowadzenia dzieł charytatywnych, kierowanych przez ks. Franciszka Raczyńskiego i opuściło zakłady dobroczynne. Powodem takiej decyzji był nadmiar zadań wykonywanych w Towarzystwie Dobroczynności, który uniemożliwiał wypełnianie zobowiązań życia zakonnego i formację nowych członkiń. Młoda wspólnota karmelitańska po wyprowadzeniu się z dotychczasowego miejsca zakwaterowania przez kilka lat zamieszkiwała w tymczasowych siedzibach². Stabilizacja karmelitańskiego instytutu nastąpiła 14 września 1925 r. wraz z jego osiedleniem się w domu przy ul. Wiejskiej 25 w Sosnowcu.

Dom ten stał się pierwszym domem zgromadzenia i jednocześnie ośrodkiem rozwoju pierwszej czynnej

¹ B. Łoziński, *Leksykon zakonów w Polsce. Informator o życiu konsekrowanym*, Warszawa 1998, s. 233–234; M. Chmielewski, *Karmelitańska szkoła duchowości* [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, M. Chmielewski (red.), Lublin–Kraków 2002, s. 406; H. Daniluk, *Dzieci Jezus. Zgromadzenia zakonne* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, k. 482, nr 27.

² Siostry karmelitanek Dzieciątka Jezus po przybyciu do Sosnowca 31 grudnia 1921 r. zamieszkały w drewnianych barakach należących do Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynności, działającego przy kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa (tzw. kościele kolejowym).

3 Zob. C. Tomczyk, *Diecezja sosnowiecka w 5. rocznicę ustanowienia*, „Rocznik Sosnowiecki” 1997, t. 6: *Miasto przed rocznicą stulecia*, s. 80–81; C. Ryszka, *Matka kościołów. Katedra Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Sosnowcu*, Bytom–Sosnowiec 1992, s. 77–82, 276–281.

4 Zob. A. Mirek, *Atlas żeńskiego ruchu zakonnego na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2007, s. 48–49; M. Trąba, *Życie religijne w Będzinie (1918–1939)* [w:] *Będzin 1358–2008*, t. 3: *Od rozbiorów do współczesności*, A. Gliμος-Nadgórska (red.), Będzin 2008, s. 445–446; *idem*, *Stosunki wyznaniowe i życie religijne* [w:] *Historia Czeladzi*, J. Drabina (red.), t. 2, Czeladź 2012, s. 383–386; *idem*, *Stosunki wyznaniowe na terenie Dąbrowy Górniczej [1795–1914]* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. 3: *Dzieje miasta*, cz. 1, K. Miroszewski, A. Rybak, A.J. Wójcik i in. (red.), Dąbrowa Górnicza 2016, s. 260; *idem*, *Stosunki wyznaniowe na terenie Dąbrowy Górniczej [1914–1945]* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. 3: *Dzieje miasta*, cz. 1... , s. 603–604; *idem*, *Historia parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dąbrowie Górniczej-Strzemieszyczach (1911–2011)*, Katowice 2011, s. 308–343; K.H. Domagała, *Zgromadzenie sióstr św. Jadwigi. Prowincja katowicka w latach 1945–1989*, Lublin 2014, s. 310–312, 372–380, 403–406; L. Krzyżanowski, *Życie religijne w polskiej części Górnego Śląska i w Zagłębiu Dąbrowskim w okresie międzywojennym* [w:] *Śląsko-zagłębiowskie konfrontacje historyczne (XIX–XX wiek)*, W.M. Wanatowicz (red.), Katowice 1999, s. 69.

5 *Z sercem i chlebem na dłoni. Życiorys i pisma wybrane Matki Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej)*, oprac. i red. Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus, Sosnowiec 2005, s. 27; W. Misztal, *Sługa Boża Matka Teresa od św. Józefa Janina Kierocińska, Matka Zagłębia*, Kraków 2008.

gałęzi karmelitańskiej w Polsce. Jego historia ściśle związała się z historią instytutu. Równocześnie zgromadzenie organizowało swoje życie zakonne wewnątrz klasztoru, jak i prowadziło w jego obrębie różne formy działalności.

Należy podkreślić także szczególną rolę tego domu zakonnego w historii Sosnowca i Zagłębia Dąbrowskiego³. Choć w regionie tym od końca XIX w. wiele zgromadzeń zakonnych o charakterze czynnym zakładało swe domy i realizowało idee apostołskie, posługując różnym grupom miejscowego społeczeństwa (np. pasjonistki, jadwizanki, honoratki), to jednak tylko karmelitanki Dzieciątka Jezus założyły tu swój dom generalny oraz jako jedyne z żeńskich zgromadzeń tu posługujących mają w tym mieście i regionie dom macierzysty⁴. O roli, jaką odegrało zgromadzenie w dziejach Zagłębia Dąbrowskiego, może świadczyć prosty fakt nadania jego Matce Współzałożycielce po latach tytułu „Matki Zagłębia”⁵.

Tab. 1. Żeńskie zgromadzenia zakonne w Zagłębiu Dąbrowskim w 1947 r.*

Nazwa zgromadzenia	Liczba i lokalizacja domów zakonnych	Liczba sióstr	Prowadzone dzieła apostołskie
Zgromadzenie Sióstr św. Jadwigi (jadwizanki)	2 (Sosnowiec)	9	– dom starców – dom sierot – dom małych dzieci
Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus	1 (Sosnowiec)	69	– przedszkole – szkoła powszechna
Zgromadzenie Sióstr Męki Pana Naszego Jezusa Chrystusa (pasjonistki)	4 (Będzin, Dąbrowa Górnicza, Grodziec, Strzemieszyce)	23	– sierocińce (3) – przedszkole
Zgromadzenie Córek Matki Bożej Bolesnej (serafitki)	2 (Sosnowiec)	14	– przedszkole – szkoła powszechna – praca w szpitalu miejskim

Zgromadzenie Sióstr Służebniczek NMP Niepokalanie Poczętej (służebniczki staro-wiejskie)	2 (Będzin, Zagórze k. Sosnowca)	20	– przedszkole – praca w szpitalu powiatowym
Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (szarytki)	1 (Dąbrowa Górnicza)	5	– praca w szpitalu

⁶ *Sosnowiec. Obraz miasta i jego dzieje*, t. 1–2, A. Barciak, A.T. Janowski (red.), Sosnowiec 2016.

* Pod względem organizacji kościelnej przyjęto, że obszar Zagłębia Dąbrowskiego obejmował w omawianym okresie teren dekanatów: będzińskiego, dąbrowskiego i sosnowieckiego.

Źródło: *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1947*, Częstochowa 1947, s. 163–167.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie na podstawie dokumentacji źródłowej i kilku wybranych zagadnień dziejów domu zakonnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu przy ul. Wiejskiej 25, w latach 1925–1989, oraz kształtującą się w jego murach historię zgromadzenia w latach 1925–1969. Z powodu braku opracowań omawiających problematykę domu sosnowieckiego głównym założeniem tego tekstu jest choć w niewielkim stopniu wypełnienie tej luki.

Wydaje się, że chociaż dom sióstr karmelitanek od blisko 100 lat stanowi część krajobrazu religijnego, kulturowego oraz społecznego Sosnowca i całego Zagłębia Dąbrowskiego, to jednak wiedza o tym, jak siostry żyły, jaka była ich misja, w jaki sposób zasłużyły się dla środowiska i społeczności, w której żyły czy też pracowały, jest niedostateczna. Nawet autorzy zajmujący się problematyką dziejów Sosnowca jakby nie dostrzegają roli zakonów i życia zakonnego w historii tego miasta. Przykładem może być tu chociażby najnowsza monografia Sosnowca, w której niestety rola tak sióstr karmelitanek, jak i w ogóle życia zakonnego została potraktowana więcej niż skromnie⁶. Niniejsze opracowanie skupia się na dziejach wewnętrznych domu zgromadzenia w Sosnowcu. Stąd podtytuł „wybrane zagadnienia”. Do zadań badawczych,

7 B. Smyrak, *W służbie miłości*, Kraków 1947.

8 J. Zieliński, *Matka Zagłębia. Życie Służebnicy Bożej Teresy Kierocińskiej Współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, Kraków 2014.

9 AMTK, W. Stranc, *Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (1921–1959)*, Lublin 1969 (mps); T. Kaczor, *Dzieje Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (1921–1967)*, Częstochowa 1985 (mps).

które, jak można mieć nadzieję, kiedyś zostaną podjęte i opracowane, należy całość apostolskich działań sióstr na terenie tak Sosnowca, jak i innych miast oraz osad Zagłębia Dąbrowskiego. Są to m.in.: praca katechetyczna i charytatywna, działalność domu dziecka, ochronek oraz innych instytucji opiekuńczo-wychowawczych czy w końcu praca parafialna sióstr.

Autorzy piszący do tej pory na temat historii zgromadzenia skupiali się głównie na życiorysach m. Teresy Kierocińskiej i o. Anzelma Gądka. W poszczególnych biografiach, ukazując tło historyczne i duchowość instytutu, opisywali także początki dziejów zgromadzenia. Najbardziej wartościowe pod tym względem są: *W służbie miłości*⁷ o. Bernarda Smyraka, *Z sercem i chlebem na dłoni. Życiorys i pisma wybrane Matki Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej)* pod red. Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus oraz *Matka Zagłębia* o. Jerzego Zielińskiego⁸. Brakuje jednak do tej pory całościowej syntezy historii zgromadzenia. Opracowywane dzieje domów czy obszary pracy sióstr (np. katecheza) pozostają do dziś nieopublikowane. Są to głównie prace magisterskie pisane przez siostry pracujące i kiedyś mieszkające w Sosnowcu⁹.

Podstawę źródłową niniejszego opracowania stanowią materiały archiwalne znajdujące się w Archiwum i Sekretariacie Generalnym Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach, Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej w Sosnowcu oraz Archiwum Domu Macierzystego i Muzeum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu. W artykule wykorzystano: prawodawstwo zgromadzenia, kroniki zgromadzenia i domu zakonnego w Sosnowcu, księgi intencji mszalnych, księgę urzędów przełożonych w zgromadzeniu, sprawozdania przełożonych zgromadzenia do Kurii Biskupiej w Częstochowie, katalogi karmelitańskie, jak również dekrety jurysdykcyjne i nominacyjne. Ponieważ w materiale źródłowym nie znaleziono wszystkich danych statystycznych, opracowanie oparto na wyszukiwaniu i zestawieniu wyników zebranych z różnego

rodzaju archiwaliów. Zakończeniem większości omawianych w tekście problemów są tabele, prezentujące spisy osób oraz wydarzeń związanych z danym zagadnieniem. Wszystkie cytowane archiwa są na etapie porządkowania, w związku z czym w żadnym z wymienionych wyżej archiwów nie ma wprowadzonych sygnatur archiwalnych, a co za tym idzie, obecnie istnieje możliwość odnalezienia poszczególnych dokumentów jedynie na podstawie tytułu bądź charakteru dokumentu.

Podkreślić należy, że tematem poniższych rozważań są dzieje domu sióstr karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu. Jak już wspomniano, dotychczas nie ukazały się szczegółowe i wyczerpujące opracowania dziejów całego zgromadzenia. W związku z tym poruszone na początku rozważań zagadnienia dotyczące ogólnych dziejów karmelitanek mają charakter badań początkowych i sondażowych. Można jednak mieć nadzieję, że wkrótce, choćby ze względu na 100-lecie założenia zgromadzenia, pojawią się prace, które temat ten ujmą w sposób bardziej analityczny i wyjaśnią szereg istniejących dotąd wątpliwości. Należy też zaznaczyć, że niniejszy tekst nie jest całościową syntezą historii domu sosnowieckiego. Są to jedynie wybrane zagadnienia, które stanowiły przedmiot zainteresowań autorki w czasie jej studiów na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Z uwagi na obszerność tekstu redakcja periodyku „Textus et Studia” za zgodą autorki podjęła decyzję o jego podziale na dwie części, które ukażą się w dwóch kolejnych numerach czasopisma. Część pierwsza opracowania jest poświęcona ogólnemu zarysowi dziejów domu sosnowieckiego na tle historii całego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus oraz omówieniu funkcji domu jako siedziby władz generalnych zgromadzenia do lat 60. XX w. W drugiej części artykułu przedstawiono dzieje domu, koncentrując się na zagadnieniu jego funkcjonowania jako wspólnoty lokalnej.

¹⁰ P. Neumann, *Geneza założenia Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus* [w:] *Świadek miłości Boga i człowieka. III Sympozjum poświęcone pamięci Sługi Bożej Matki Teresy od św. Józefa, Janiny Kierocińskiej (1885–1946), współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, z okazji 60-rocznicy śmierci*, 3 czerwca 2006, J. Gogola (red.), Kraków 2006, s. 33.

¹¹ J. Ciechanowski, *Instytuty świeckie w świetle dokumentów teologiczno-prawnych Kościoła*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2012, t. 22, nr 1, s. 113.

¹² P. Neumann, *op.cit.*, s. 34.

¹³ J. Bar, *Polskie zakony*, „Prawo Kanoniczne” 1961, t. 4, z. 1–4, s. 421–592.

¹⁴ P. Neumann, *op.cit.*, s. 41.

1. Dzieje Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus

1.1. Geneza powstania zgromadzenia

Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus jest najstarszym żeńskim zgromadzeniem zakonnym założonym na terenie Sosnowca. Powstanie tej kongregacji „przynależy do bardzo bogatego nurtu działalności zakonotwórczej, jaki w Kościele katolickim został zapoczątkowany w pierwszych dziesięcioleciach wieku XIX”¹⁰. Był on wynikiem i odpowiedzią „na zachodzące w krajach Europy przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne”¹¹. Tworzące się różnego rodzaju wspólnoty zakonne inicjowały nowe formy apostołstwa, do których należały m.in.: wychowanie dzieci i młodzieży, opieka charytatywna oraz działalność misyjna.

W XIX w. również na ziemiach polskich zaczęły się organizować nowe zgromadzenia zakonne, chociaż istnienie zakonów było uzależnione od „aktualnej polityki kościelnej każdego z trzech państw zaborczych”¹². Po 1918 r. wraz z odrodzeniem niepodległego państwa polskiego nastąpił intensywny rozwój czynnych instytutów zakonnych, które „starały się oprzeć na duchu i regule dawnych zakonów, aby łatwiej dojść do pełniejszego zorganizowania własnego życia zakonnego”¹³. Były to przede wszystkim zakony o bogatej historii i duchowości, jak np. franciszkanie, benedyktyni i dominikanie.

Na gruncie karmelitańskim pierwszą powstałą w Polsce apostołską kongregacją żeńską było Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus. Założył je Sługa Boży o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego (Maciej Józef Gądek), karmelita bosy, przy udziale Janiny Kierocińskiej, tercjarki Trzeciego Zakonu NMP z Góry Karmel, dziś Czcigodnej Sługi Bożej. „Okoliczności, które doprowadziły do założenia zgromadzenia [...] wykrystalizowały się w roku 1921. Bezpośredni impuls pochodził wprawdzie z zewnątrz”¹⁴ (prośba ks. Franciszka Raczyńskiego

o siostry karmelitanki do pracy wśród ubogich Sosnowca oraz przynaglenie o. Anzelma Gądka OCD przez wizytatora apostołskiego zakonów w Polsce, bpa Władysława Krynickiego), jednak przyczynił się on do zorganizowania i erygowania czynnego zgromadzenia karmelitańskiego w Sosnowcu. W mieście tym, położonym w Zagłębiu Dąbrowskim, panowała trudna sytuacja ekonomiczna i społeczno-religijna. Do II połowy XIX w. głównym zajęciem jego mieszkańców było rolnictwo¹⁵. W XIX w. „przemysł znalazł tu doskonałe warunki rozwoju w postaci bogatej bazy surowcowej, zwłaszcza dużych zasobów węgla kamiennego”¹⁶. Intensywna jego eksploatacja stała się istotnym czynnikiem koncentracji i rozwoju przemysłu: hutniczego i włókienniczego, a także maszynowego, chemicznego i papierniczego. „Razem przemysły te stworzyły chłonny rynek pracy”¹⁷ dla ludności miejscowej, jak i dla napływających mieszkańców z wiejskich obszarów Królestwa Polskiego. Ponadto położenie osady sosnowieckiej w strefie nadgranicznej sprzyjało rozwojowi inwestycji przemysłowych, finansowanych także przez kapitał zagraniczny, m.in. rosyjski i niemiecki. Powstałe w ten sposób wielkie koncerny przyciągały zagranicznych robotników oraz specjalistów zawodowych.

Rozpoczęty w sposób dynamiczny proces industrializacji Sosnowca doprowadził do szybkiego wzrostu demograficznego. W 1886 r. ludność Sosnowca wynosiła 9318 mieszkańców, w 1914 r. osiągnęła liczbę 118 475 mieszkańców. Tak „gwałtowny napływ ludności do miasta spowodował jego przeludnienie, a w konsekwencji trudną sytuację materialną i poważny kryzys mieszkaniowy”¹⁸. Następstwem nasilenia migracyjnego stał się także wyzysk robotników (jako taniej siły roboczej), rozwój sekt (jako skutek zróżnicowania religijno-narodowego) oraz sekularyzacja. Taka sytuacja rodziła niezadowolenie społeczne, którego wynikiem były nie tylko strajki powszechne, ale także szerzące się w środowisku robotniczym: alkoholizm, bezrobocie, analfabetyzm, choroby zakaźne, a w rezultacie nędza moralna.

15 *Sosnowiec, obraz miasta...*, t. 2, s. 133.

16 *Ibidem*, s. 79.

17 *Ibidem*, s. 42.

18 E. Cudna, *Sługa Boża Matka Teresa od św. Józefa Janina Kierocińska (1885–1946). Założycielka Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (w pięćdziesiątą rocznicę śmierci)*, Marki 1996, s. 49.

¹⁹ AMTK, M. Majerska, *Przedszkola Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1945–1962*, Kraków 2005, s. 12–13 (mps).

²⁰ Pełna nazwa Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynności brzmiała: Sosnowiecko-Sieleckie Towarzystwo Pomocy dla Biednych Chrześcijan. Jego hasłem było zawołanie: *res sacra miser* („biedny rzeczą świętą”). Zob. J. Związek, *Działalność dobroczynna ks. Franciszka Raczyńskiego w Zagłębiu Dąbrowskim*, „Studia Theologica Varsoviensia” 1988, t. 26, nr 2, s. 111–139.

²¹ C. Tomczyk, *Siostra Teresa Kierocińska – Matka Zagłębia*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 1997, t. 3, s. 273.

²² *Ibidem*, s. 274.

²³ *Ibidem*.

²⁴ E. Cudna, *op.cit.*, s. 44.

²⁵ M. Trąba, *Katolicy w Sosnowcu. Zarys dziejów Kościoła rzymskokatolickiego*, Sosnowiec 2010, s. 17.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ P. Neumann, *op.cit.*, s. 42.

²⁸ Definitorium – zarząd prowincji, wybierany co trzy lata podczas kapituły prowincjalnej, składający się z prowincjała i definitorów.

²⁹ K. Dubel, P. Sieradzki, *Ojciec Anzelm. Życie i dzieło Sługi Bożego o. Anzelma od św. Andrzeja Corsini OCD (Macieja Gądka 1884–1969)*, San-domierz 2015, s. 63.

„Na tym gruncie szeroko rozwinęło swoją działalność”¹⁹ w Sosnowcu Chrześcijańskie Towarzystwo Dobroczynności pod kierownictwem ks. Franciszka Raczyńskiego²⁰. Kapłan ten, który „sam sprawnie, energicznie i ofiarnie przewodził [im] jako prezes”²¹, do pracy w zakładach „zapraszał przedstawicieli różnych zakonów”²². Jednak nadmierna praca uniemożliwiająca „prowadzenie życia zakonnego zgodnego z ich regułami”²³ powodowała w konsekwencji rezygnację z podjętej działalności.

W połowie 1921 r. ks. Raczyński zwrócił się do o. Anzelma Gądka, prowincjała karmelitów bosych, z prośbą o skierowanie do pracy w dziełach charytatywnych sióstr karmelitanek. Inicjatywę ks. prezesa poparł ks. bp Krynicki, wizytator apostolski zakonów w Polsce od 1920 r., sufragan diecezji kujawsko-kaliskiej, i prosił o. Anzelma o zrealizowanie tego zamierzenia. Również kilka tercjarek karmelitańskich pracujących w zakładach dobroczynnych w Sosnowcu, pragnących „prowadzić [...] regularne życie zakonne w duchu karmelitańskim”²⁴, podjęło w tym celu rozmowę z o. Anzelmem, prowincjałem. Dostrzegł on w tych prośbach „zamiar Boży” i „szansę dla założenia nowego zgromadzenia zakonnego, z którym to nosił się od dłuższego czasu”²⁵. Po rozmowie w tej sprawie z bpem kieleckim Augustynem Łosińskim, o. założyciel otrzymał aprobatę i zgodę na erygowanie „nowego zgromadzenia i jego osiedlenie się w diecezji kieleckiej”²⁶. Natomiast o lokalizacji w Sosnowcu „nowicjatu tercjarek żyjących we wspólnocie”²⁷, a tym samym pierwszego domu zgromadzenia, postanowiło definitorium polskiej prowincji karmelitów bosych 5 października 1921 r. – miał to być wyraz uczczenia 300-lecia kanonizacji św. Teresy od Jezusa²⁸.

Ojciec Anzelm do prowadzenia nowego zgromadzenia wybrał Janinę Kierocińską, „której przez dwanaście lat był kierownikiem duchowym”²⁹ i powierzył jej funkcję przełożonej. W celu utworzenia pierwszej wspólnoty instytutu wybrał pięć kandydatek, znanych mu osobiście także z kierownictwa duchowego: Wandę Karyłowską (byłą nowicjuskę karmelitanek bosych we Lwowie),

Marię Ferlak, Katarzynę Będkowską, Marię Walczowską oraz Ludwikę Mrówczyńską.

Inauguracja kontemplacyjno-czynnego zgromadzenia karmelitańskiego odbyła się 31 grudnia 1921 r. w kościele karmelitanek bosych przy ul. Kopernika w Krakowie. Po liturgii eucharystycznej, której przewodniczył o. Anzelm, odbyła się zgodnie ze zwyczajem karmelitanek bosych ceremonia obłóczyn Janiny Kierocińskiej i Wandy Karyłowskiej oraz przyjęcie do postulatu czterech kandydatek. Podczas homilii celebrans wytyczył tworzonej wspólnocie następujące zadania: „Waszym zaś celem będzie iść i nieść miłość Bożą do ludzi, zapalać świat ogniem i oziębłe serca zagrzewać i do Boga nawracać”³⁰. Po skończonym nabożeństwie siostry nowicjuszek otrzymały nowe imiona zakonne: Janina Kierocińska – s. Maria Teresa od św. Józefa, Wanda Karyłowska – s. Józefa od św. Teresy od Jezusa. Dla pierwszej wspólnoty sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus urząd przełożonej o. założyciel powierzył s. Marii Teresie (która miała być tytułowana przez siostry „naszą Matką”), natomiast s. Józefie urząd mistrzyni nowicjatu (do której nowicjuszek miały się zwracać „moja Matko”).

Po zakończeniu ceremonii obłóczyn, jeszcze tego samego dnia, nowa karmelitańska rodzina zakonna udała się do Sosnowca w celu podjęcia życia wspólnego i pracy w dziełach charytatywnych kierowanych przez ks. Raczynskiego. W podróży do stolicy Zagłębia towarzyszył młodej wspólnotce o. założyciel, który przez kilka dni nowego roku 1922 duchowo wspomagał karmelitanki.

Siostry zamieszkały w drewnianych barakach znajdujących się obok kościoła kolejowego, przy którym działało Towarzystwo Pomocy dla Biednych Chrześcijan. W pierwszych dniach 1922 r. karmelitanki objęły prowadzenie kilku działów Towarzystwa: Kuchnię Amerykańskiego Komitetu Pomocy Dzieciom, dwa domy starców, pracownię krawiecką i hafciarską oraz introligatornię. Z biegiem czasu okazało się, że – podobnie jak dotychczas inne zgromadzenia – siostry nie były w stanie połączyć wyczerpującej pracy z programem życia zakonnego. Dlatego

³⁰ AGKDzJ, *Kronika zgromadzenia*, t. 1 (31.12.1921–31.12.1951), s. 8.

też po półrocznej współpracy z ks. Raczyńskim m. Teresa wraz z siostrami, za zgodą o. założyciela i bpa Łosińskiego, opuściła zakłady dobroczynne. Zgromadzenie przez kilka lat mieszkało w różnych miejscach i środowiskach Sosnowca: w szkole przy ul. Nowej, w letniej willi przy ul. Naftowej, a zarazem w najbiedniejszej dzielnicy miasta, tzw. Abisynii, od 1924 r. w hotelu robotniczym fabrykanta Schöna. Gdziekolwiek siostry mieszały, wszędzie ich dom stawał się ośrodkiem działalności apostolskiej, a zarazem pomocy dla najbiedniejszych.

Dopiero 14 września 1925 r. zamieszkały siostry na stałe w zakupionym dla zgromadzenia (za pożyczone pieniądze) domu przy ul. Wiejskiej 25. Matka Teresa jako pierwsza przełożona czynnej gałęzi karmelitańskiej i jej współzałożycielka, pomimo doświadczanych od samego początku trudności i przeciwności, była głęboko przekonana, że instytut powinien zapuścić swoje korzenie w ziemi zagłębiowskiej. Dlatego przez swoją dalekowzroczność i wrażliwość na dobro drugiego człowieka wraz z siostrami rozpoczęła działalność pedagogiczno-wychowawczą, duszpasterską i rekolekcyjną na terenie klasztoru. Tym procesem objęła przede wszystkim zaniedbane dzieci i młodzież, a także młode kobiety i matki. Jej słowa: „Bóg wiedział, co czynił, przyprowadzając nas tu, do Sosnowca, i nie na darmo, tutaj jest Afryka, nie potrzeba jechać daleko, na misje. Siostró, tutaj są misje, chcesz oddać życie swoje za dusze? Oddaj je tutaj – masz pole do pracy”³¹, były zawsze aktualne.

1.2. Prawodawstwo zakonne

Życie instytutów życia konsekrowanego regulowane jest przez powszechne prawo kościelne oraz prawo partykularne, zawarte w regule i konstytucji danego instytutu. Stanowią one fundamentalny czynnik, na którym opiera się i rozwija każda kongregacja.

Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus zostało założone jako trzeci zakon karmelitański (regularny).

W pierwszych latach swego istnienia instytut kierował się otrzymanymi od o. założyciela ustawami sióstr karmelitanek trzeciego zakonu czynnego z Linzu (ceremoniał i konstytucje zakonne) oraz instrukcjami życia zakonnego własnoręcznie spisanyymi przez o. Anzelma.

Pierwszy Statut Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, za aprobatą o. Anzelma, został opracowany przez m. założycielkę i s. Gabrielę³² i był ważny wobec władz cywilnych dla celów notarialnych. 27 lipca 1927 r. otrzymał on konieczną aprobatę bpa częstochowskiego Teodora Kubiny, dzięki której zgromadzenie otrzymało osobowość prawną.

Natomiast pierwsze konstytucje, czyli Ustawy Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (dalej: Ustawy), zostały zrehabilitowane na podstawie nowych przepisów prawa kanonicznego przez o. założyciela. Zatwierdził je także bp Kubina 17 lutego 1933 r. na okres trzech lat. Ich ważność była potwierdzana przez bpa ordynariusza trzy razy: w 1936, 1941 oraz 1944 r. Miały moc obowiązującą do 1948 r. Na ich podstawie 22 lipca 1935 r. zgromadzenie otrzymało od bpa Kubiny erekcję kanoniczną w diecezji częstochowskiej³³.

Zatwierdzenie zgromadzenia na prawie diecezjalnym było też podstawą innego ważnego aktu, tj. agregacji zgromadzenia do Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel, która za pośrednictwem o. założyciela dokonała się 30 marca 1936 r. dekretem o. generała Wilhelma od św. Alberta³⁴.

Chociaż konstytucje są ważnym czynnikiem stabilizacji instytutów, to jednak podlegają one wewnętrznemu rozwojowi. Dokonują się w nich zmiany na podstawie nowego prawa kościelnego, jak również na skutek wzrostu liczebnego zgromadzenia oraz ze względu na praktykę życia wspólnotowego.

Ustawy instytutu zostały poddane korekcie na wniosek o. Alfonsa Mazurka OCD, wizytatora zgromadzenia w 1938 r.³⁵ Zaproponowane zmiany za zgodą arcycypa-sterza zostały zrealizowane dopiero w 1946 r. Dokonał

32 Siostra Gabriela od Męki Pańskiej i Matki Bożej Bolesnej (Maria Skorupa) urodziła się 2 sierpnia 1899 r. w Porębie Radlnej (diec. tarnowska). Postulat w Zgromadzeniu Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu rozpoczęła 15 października 1925 r., a 12 maja 1926 r. otrzymała habit zakonny. Pierwszą profesję zakonną złożyła 13 maja 1927 r., natomiast wieczystą w 1934 r. Zmarła 20 sierpnia 1934 r. w Sosnowcu. W latach 1928–1934 pełniła urząd mistrzyni nowicjatu.

33 Od tego dekretu Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus było kongregacją w prawie diecezjalnym, podlegającą jurysdykcji biskupa częstochowskiego.

34 Agregacja – włączenie instytutu zakonnego do pierwszego zakonu. Dokonuje się ona na prośbę przełożonej zgromadzenia i jej rady, potwierdzoną przez ordynariusza miejsca. Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus zostało agregowane do Pierwszego Zakonu NMP z Góry Karmel dekretem generała zakonu o. Wilhelma od św. Alberta z dnia 30 marca 1936 r. Na mocy tego dekretu siostry mogły korzystać ze wszystkich dóbr duchowych, przywilejów i odpustów, których papież udzielał pierwszemu i drugiemu zakonowi karmelitańskiemu. Został im udośćpniiony również kalendarz zakonny karmelitów bosych w sprawowaniu nabożeństw w kaplicy.

35 AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Protokoły wizytacji kanonicznej.*

³⁶ Reguła karmelitańska została napisana przez św. Alberta Avogadro (ła-cińskiego patriarchę jerozolimskiego) między 1206 a 1214 r. Zatwierdził ją papież Innocenty IV w 1247 r. Podstawowe wskazania reguły dotyczyły: warunków organizacji wspólnoty, pielęgnowania modlitwy w milczeniu i samotności, uczestnictwa w modlitwie wspólnotowej (codzienna Eucharystia) oraz troski o zbawienie duszy własnej i bliźniego. Zob. *Reguła Karmelu*, www.karmel.pl/regula-pierwotna (dostęp: 13.08.2017).

³⁷ Dekret pochwalny (*decretum laudis*) – dokument zatwierdzający instytut zakonny przez Stolicę Apostolską. Kongregacja na mocy tego ustanowienia przechodziła z prawa diecezjalnego na prawo papieskie.

³⁸ W 1967 r. został opracowany nowy schemat konstytucji przez powołaną w tym celu komisję. Następnie rada generalna wniosła do nich uwagi i poprawki, a o. założyciel uzupełnił je swoimi zaleceniami. Jednak we wrześniu 1967 r. zgromadzenie otrzymało poprawione i zatwierdzone konstytucje przez Kongregację dla Zakonów. Od 11 listopada 1967 r. miały moc obowiązującą w całym zgromadzeniu *ad experimentum* do czasu opracowania nowej wersji konstytucji, wg nowo promulgowanego w 1983 r. *Kodeksu prawa kanonicznego*. Zob. AMTK, Z. Cedro, *Ustawodawstwo Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (1921–1982)*, Lublin 1985.

³⁹ AGKDzJ, *Katalog Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus* (stan personalny na dzień 1.01.2016), Marki 2016, s. 5–7.

⁴⁰ Zwyczajnik to zbiór zwyczajów zgromadzenia, które uzupełniają i praktycznie tłumaczą konstytucje. Określa on sposoby wykonywania m.in. obowiązków zakonnych i ćwiczeń duchowych, przestrzegania regulaminu oraz jednolitego postępowania w całym zgromadzeniu (ubiór zakonny, obchody świąt kościelnych i zakonnych).

ich o. Anzelm po powrocie z Rzymu wraz z ówczesną przełożoną generalną zgromadzenia m. Georgią od Jezusa (Helena Sroka, 1901–1966, dalej: m. Georgia) oraz zarządem generalnym instytutu. Poprawione konstytucje uzyskały moc prawną poprzez zatwierdzenie ich przez bpa Kubinę 9 września 1948 r. na okres sześciu lat. Nosiły one nazwę Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu. Nową wersję prawa partykularnego poprzedzał tekst reguły karmelitańskiej³⁶.

Kolejnym etapem w rozwoju zgromadzenia było uzyskanie jego potwierdzenia przez Stolicę Apostolską. 26 maja 1954 r. bp Michał Klepacz (przewodniczący Episkopatu Polski) udzielił zgromadzeniu dekretu pochwalnego³⁷, który 12 czerwca 1958 r. został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską z datą tegoż dekretu. Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus zostało zaliczone do zgromadzeń na prawie papieskim.

Na początku lat 50. XX w. zgromadzenie za radą ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego dokonało korekty swojego prawodawstwa zakonnego. W jej wyniku konstytucje uzyskały zatwierdzenie przez ks. kard. Wyszyńskiego na okres siedmiu lat w 1954 r. oraz w 1961 r.

Po zakończeniu Soboru Watykańskiego II siostry podejmowały kilka razy prace nad dostosowaniem swoich przepisów do obowiązującego ustawodawstwa posoborowego³⁸. W tym celu 1 lipca 1969 r. w Łodzi odbyła się VIII kapituła specjalna z udziałem o. założyciela. W świetle nauki Soboru Watykańskiego II i nowego prawa zakonnego zostały zredagowane w 1983 r. konstytucje, które dekretem z dnia 25 grudnia 1985 r. zatwierdziła Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich³⁹.

Uzupełnieniem konstytucji (podstawowego zbioru prawa kongregacji) był w Zgromadzeniu Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus także zwyczajnik⁴⁰. Zawierał on bardziej szczegółowe przepisy zawarte w konstytucji oraz normy porządkowe związane z organizacją życia zakonnego. Pierwszy zwyczajnik instytutu został zredagowany przez radę generalną i zatwierdzony przez

VI kapitułę generalną zgromadzenia w 1964 r. Został on wydany w formie maszynopisu, podobnie jak jego kolejne redakcje (uzupełnione) w 1969 r. i 1976 r. Natomiast od 1985 r. publikowano go (po naniesionych korektach) w jednej pozycji książkowej wraz z regułą i konstytucjami.

1.3. Wizytatorzy, komisarze, kuratorzy zgromadzenia

Dom Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu od 28 października 1925 r. znalazł się na terenie nowo utworzonej diecezji częstochowskiej, a tym samym pod jurysdykcją biskupa częstochowskiego⁴¹. Zgodnie z przepisami prawa kościelnego ordynariusz miejsca posiadał „władzę w zakresie wewnętrznym, jak i zewnętrznym nad wszystkimi domami, kościołami i kościelnymi zakładami przez [...] zgromadzenia prowadzonymi, znajdującymi się na terenie jego diecezji oraz nad poszczególnymi członkami zgromadzenia do tych domów przynależnymi”⁴². Dlatego w trosce o prawidłowy rozwój instytutów zakonnych był on zobowiązany przeprowadzać w nich co pięć lat (osobiście lub przez delegata) wizytacje kanoniczne.

Według przepisów zgromadzenia celem wizytacji było „dokładne zapoznanie się ze stanem duchowym i materialnym poszczególnych domów, utwierdzenie zakonności i usunięcie nadużyć”⁴³. Zgodnie z tym programem wizytator przeprowadzał rozmowy z poszczególnymi siostrami, które były zobowiązane zeznawać prawdę. Następnie wizytował dom zakonnej (wszystkie miejsca modlitwy, pracy i odpoczynku), dzieła apostołskie prowadzone przez siostry oraz przeglądał dokumentację związaną z funkcjonowaniem klasztoru. Wizytacja kończyła się w kaplicy konferencją, a ostatecznym jej zakończeniem było udzielenie całej wspólnoty zakonnej błogosławieństwa kapłańskiego. Siostry były zobowiązane wykonać wszystkie zalecenia przekazane przez wizytatora w sporządzonym przez niego protokole powizytacyjnym.

41 Na mocy bulli *Vixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 r. Stolica Apostolska utworzyła nową organizację terytorialną Kościoła w Polsce. Powołała do istnienia m.in. diecezję częstochowską, na terenie której znalazł się Sosnowiec.

42 W. Stawinoga, *Ordynariusz miejscowy a zakony. Władza ordynariusza miejscowego nad zakonami i zgromadzeniami zakonnymi*, Kraków 1939, s. 107.

43 AMTK, *Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, Kraków 1948, s. 125.

44 E. Cudna, *op.cit.*, s. 97–98.

45 AGKDzJ, *Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, Rzym 1985, s. 87.

W domu sosnowieckim w latach 1925–1989 odbyło się dziesięć wizytacji kanonicznych. Trzy z nich przeprowadził bp ordynariusz Kubina, a jedną bp pomocniczy Stanisław Czajka. Delegatami biskupa częstochowskiego (wizytatorami) byli zarówno księża diecezjalni, jak i zakonnicy (karmelita bosy, jezuita oraz paulin). Analiza tabeli nr 2 pokazuje, że wizytacje wspólnoty sosnowieckiej odbywały się w pewien sposób regularnie. W latach 1927–1946 realizowano je co pięć, sześć i siedem lat. Podobnie od 1959 do 1979 r. – następowały one co sześć i siedem lat. Nieregularność w podanym wykazie stanowią dwie wizytacje w ciągu 1927 r. (pierwsza biskupa ordynariusza i w celu jej uzupełnienia druga, jego delegata) oraz ich brak w latach 1947–1959⁴⁴.

Czas trwania wizytacji był zróżnicowany. W pierwszych latach istnienia zgromadzenia, kiedy skład personalny był nieliczny, wizytatorzy przeprowadzali ją w ciągu jednego dnia. Wyjątkiem jest dziewięciodniowa wizytacja w 1938 r., która przygotowywała instytut do pierwszej kapituły generalnej. Następne, w latach 1946 i 1959, odbywały się w ciągu dwóch i trzech dni, a od 1965 r. z powodu dużej liczby sióstr domu sosnowieckiego wizytacje realizowane były w terminie od tygodnia do dziesięciu dni.

W 1985 r. konstytucje zgromadzenia uchyliły dawne i wprowadziły nowe postanowienia dotyczące osoby wizytatora. Wizytacje domów zgromadzenia należały już tylko do kompetencji przełożonej generalnej albo jej wizytatorki⁴⁵.

Tab. 2. Wizytatorzy domu zakonnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1989

Lp.	Czas trwania wizytacji	Imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)
1.	28.04.1927	bp Teodor Kubina
2.	7.07.1927	ks. Antoni Zimniak
3.	5.05.1933	bp Teodor Kubina
4.	17–25.03.1938	o. Alfons Maria od Ducha Świętego OCD (Józef Mazurek)
5.	3.04.1945	ks. Józef Sobczyński
6.	12–13.04.1946	bp Teodor Kubina
7.	17–19.04.1959	bp Stanisław Czajka ks. Antoni Marchewka
8.	9–18.12.1965	o. Efreem Osiadły OSPPE (Józef Osiadły)
9.	25.01.– 2.02.1972	o. Tadeusz Magoczy SJ
10.	17–23.02.1979	o. Tadeusz Magoczy SJ

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Protokoły wizytacji kanonicznej.*

Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus do 26 maja 1954 r. było kongregacją na prawie diecezjalnym. Dlatego zgodnie z przepisami ogólnokościelnymi instytut korzystał z posługi komisarzy biskupich. Pierwszym komisarzem zgromadzenia z nominacji bpa kieleckiego Łosińskiego został w 1922 r. o. założyciel. Jako pełnomocnik biskupa zajmował się sprawami duchowymi oraz materialnymi instytutu⁴⁶. „Po przejściu zgromadzenia z diecezji kieleckiej do częstochowskiej”⁴⁷ komisarze instytutu byli wyznaczani już przez miejscowego ordynariusza. Posiadali oni taki zakres władzy nad instytutem, jaki im został „zlecony w piśmie nominacyjnym”⁴⁸. Były to przede wszystkim funkcje prawne i administracyjne.

46 Do spraw duchowych należało: sprawowanie sakramentu pokuty i Eucharystii, kierownictwo duchowe oraz głoszenie konferencji. Natomiast sprawy materialne związane były z zabezpieczeniem finansowym.

47 E. Cudna, *op.cit.*, s. 87.

48 J. Bar, *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986, s. 35.

W latach 1922–1954 funkcje komisarza zgromadzenia pełniło sześciu kapłanów. Ich spis przedstawia tabela nr 3. Czas pełnienia tej posługi nie miał ustalonego kanonicznie terminu tzw. kadencji. Księża Raczyński i Stanisław Grzywak sprawowali ją aż do śmierci, natomiast ks. Jerzy Imiela zrzekł się na własną prośbę pełnomocnictwa nad zgromadzeniem. Ponieważ archiwum generalne zgromadzenia nie posiada wszystkich pism nominacyjnych na komisarza instytutu, w tabeli nr 3 okres urzędowania ks. Franciszka Plenkiewicza oraz ks. Józefa Sobczyńskiego podano tylko w datach rocznych. Również z tego powodu niemożliwe było dokładne określenie daty zakończenia funkcji komisarzy biskupich w zgromadzeniu.

Tab. 3. Komisarze Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1922–1954

Lp.	Imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)	Okres urzędowania
1.	o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Maciej Gądek)	13.11.1922–1926
2.	ks. Franciszek Plenkiewicz	1926–1927
3.	ks. Jerzy Imiela	22.07.1927 – 6.08.1930
4.	ks. Franciszek Raczyński	6.08.1930 – 25.01.1941
5.	ks. Stanisław Grzywak	(8).02.1941 – 3.03.1945
6.	ks. Józef Sobczyński	1945–(1954)

Źródło: AGKDzJ, *Kronika Zgromadzenia*, t. 1–2 (31.12.1921–31.12.1957); *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

Po zakończeniu II wojny światowej rzeczywistość komunistyczna stała się poważnym zagrożeniem dla działalności i egzystencji instytutów zakonnych w Polsce. Dlatego ks. prymas Wyszyński zapoczątkował działania mające

na celu „uporządkowanie [...] stanu prawnego i zadbanie o prawidłowe funkcjonowanie zgromadzeń jako instytucji”⁴⁹. Posiadając specjalne uprawnienia Stolicy Apostolskiej oraz kompetencje Kongregacji do Spraw Zakonnych, skierował do zakonów żeńskich w Polsce 3 lipca 1961 r. zarządzenie w sprawie ustanowienia doradców prawnych tych kongregacji. W myśl tego wskazania zgromadzenia miały same dokonać wyboru kuratora spośród kapłanów znających prawo kanoniczne. Ich zatwierdzenia dokonywał w przypadku instytutów na prawie papieskim sam ks. prymas, natomiast instytutom na prawie diecezjalnym – mianował ich ordynariusz miejsca⁵⁰.

Kuratorzy na podstawie specjalnego statutu wydanego dla nich przez ks. kard. Wyszyńskiego ustanawiani byli na okres trzech lat z możliwością ponownego wyboru⁵¹. Kuratorem mógł zostać „kapłan diecezjalny bądź zakonnik mający przynajmniej czterdzieści lat życia, odznaczający się dobrą znajomością prawa kanonicznego, zwłaszcza zakonnego, nieskazitelnością życia, tudzież roztropnością”⁵². Jako radca prawny powierzonego sobie instytutu nie mógł być w nim spowiednikiem zwyčajnym ani nadzwyczajnym. Natomiast do jego głównych zadań należała pomoc i rada „w załatwianiu spraw zgromadzenia, szczególnie w trudniejszych wypadkach stosowania przepisów prawa lub odnoszenia się do Stolicy Apostolskiej, do kurii diecezjalnych czy do władz państwowych”⁵³.

W Zgromadzeniu Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus funkcję kuratorów instytutu w omawianym okresie pełniło czterech kapłanów z Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (karmelici bos). Wykaz kuratorów wraz z datą nominacji przedstawia tabela nr 4. Każdy z nich był mianowany przez prymasa Polski na okres trzech lat na podstawie prośby przełożonej generalnej zgromadzenia i opinii przełożonego prowincjalnego zakonu. Ojciec Anzelm jako założyciel zgromadzenia był pierwszym wybranym przez siostry i zatwierdzonym przez ks. prymasa kuratorem karmelitanek Dzieciątka

49 C. Parzyszek, *Troska księdza Prymasa kardynała Stefana Wyszyńskiego o życie konsekrowane*, „Studia Prymasowskie” 2010, t. 4, s. 235.

50 *Ibidem*, s. 235–236.

51 Ks. prymas wydał statut dla kuratorów 2 czerwca 1962 r., natomiast 14 września 1965 r. zatwierdził go w wersji poprawionej.

52 AGKDzJ, *Statut dla kuratorów*, s. 2.

53 F. Bogdan, *Prawo instytutów życia konsekrowanego. Nowe prawo zakonne*, Poznań 1977, s. 45.

Jezus. Choć na podstawie dekretów nominacyjnych okres ważności mianowania wynosił trzy lata, to w rzeczywistości funkcję tę o. Anzelm sprawował przez osiem lat. Pierwsza kadencja trwała 5 lat, druga – 3 lata (do śmierci w 1969 r.). Podobnie o. Władysławowi Kluzowi i o. Emilowi Hebdzie zadania kuratora były powierzane dwukrotnie, ale czas ich trwania był zgodny z ustawą nominacyjną. Ostatnim radcą prawnym zgromadzenia był o. Otto Filek, obrany w 1983 r.

Należy w tym miejscu wspomnieć również o ks. Franciszku Bogdanie ze Zgromadzenia Księży Pallotynów w Ołtarzewie, którego ks. kard. Wyszyński mianował doradcą prawnym zgromadzenia 10 kwietnia 1978 r. Na mocy dekretu nominacyjnego ks. Bogdan miał pomóc instytutowi w przeprowadzeniu właściwej odnowy konstytucji w duchu Soboru Watykańskiego II i zgodnie z przepisami posoborowymi. Ponieważ dokument ten nie określał czasu ważności nominacji, a obowiązki ks. Bogdana nie opierały się na *Statucie dla kuratora*, nie odnotowano jego nazwiska w tabeli nr 4⁵⁴.

Tab. 4. Kuratorzy Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1961–1989

Lp.	Imię zakonne z predykatem (imię i nazwisko)	Data nominacji
1.	o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Maciej Gądek)	21.11.1961
		5.01.1966
2.	o. Władysław od Narodzenia NMP OCD (Mieczysław Kluz)	26.02.1971
		5.04.1974
		(zwolniony z obowiązków kuratora 31.03.1976)
3.	o. Emil od Wniebowzięcia NMP OCD (Walenty Hebda)	11.10.1976
		15.11.1979
4.	o. Otto od Aniołów OCD (Jakub Filek)	5.05.1983

Źródło: SGKDzJ, Teczka: Sekretariat Prymasa Polski. Kuratorzy.

2. Dom zakonny w Sosnowcu jako siedziba zarządu generalnego zgromadzenia

2.1. Dom generalny i zarząd generalny

14 września 1925 r. Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus zamieszkały w domu przy ul. Wiejskiej 25, który m. założycielka zakupiła dla zgromadzenia. Matka Teresa była przekonana, że posiadanie własnego domu może zapewnić warunki „do formacji nowicjatu i do życia wspólnotowego”⁵⁵, a każdą z sióstr „wyrobić wewnętrznie i ugruntować w życiu zakonnym”⁵⁶.

Organizacją nowego domu zajęła się m. założycielka. Z powodu braku własnego prawodawstwa oraz nielicznego stanu personalnego młodego zgromadzenia instytut jeszcze nie posiadał swojego zarządu⁵⁷. Wybory pierwszych władz zgromadzenia odbyły się w domu sosnowieckim dopiero 15 października 1927 r. na podstawie Statutu z 27 lipca 1927 r. Ustanawiał on, że „na walnych zebraniach”⁵⁸, które odbywają się co lat sześć, zostają wybrane przez uprawnione do wyboru delegatki: najwyższa przełożona zgromadzenia, cztery doradczyńskie główne oraz sekretarka i ekonomka (skarbniczka) zgromadzenia, wszystkie na okres lat sześciu”⁵⁹. Jednak ze względu na zatwierdzone dopiero w 1933 r. Ustawy kolejna kapituła generalna przypadła w 1938 r.⁶⁰

Do chwili wyznaczenia przełożonej generalnej kapituły przewodniczył biskup miejscowy albo jego delegat. Po zatwierdzeniu przez niego przełożonej zgromadzenia w kaplicy odbywało się homagium, po którym kierowanie dalszymi obradami przejmowała nowo wybrana przełożona generalna⁶¹. Podczas tego zebrania siostry kapitulantki wybierały cztery radne generalne i ekonomkę generalną⁶². Ustanowiony w ten sposób zarząd generalny pełnił swój urząd aż do następnej kapituły generalnej⁶³. Od 1938 r. wybranym siostrom – jako wyższym przełożonym zgromadzenia – przysługiwał tytuł:

55 E. Cudna, *op.cit.*, s. 68.

56 B. Smyrak, *op.cit.*, s. 20.

57 W 1927 r. w zgromadzeniu nie było żadnej siostry po ślubach wieczystych. Podobny stan sióstr wieczystych przedstawiał się w 1933 r. Dopiero 3 października 1934 r. odbyły się w zgromadzeniu pierwsze śluby wieczyste. Złożyły je: m. Teresa Kierocińska, s. Janina Będkowska, s. Maria Ferlak, s. Magdalena Wróbel i s. Hieronima Jagła.

58 Walne zebranie to według terminologii Ustaw z 1933 r. kapituła generalna. Na walnym zebraniu w 1927 r. dokonano wyboru pierwszego zarządu zgromadzenia, dlatego w historii instytutu uważa się je za obrady pierwszej kapituły generalnej.

59 AMTK, *Statut Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, Sosnowiec 1927, s. 5.

60 Zatwierdzone 17 lutego 1933 r. na szezeblu diecezjalnym Ustawy dotyczyły oprócz życia wspólnotowego, formacji i działalności apostołskiej także m.in. przebiegu kapituły generalnej i wyboru zarządu zgromadzenia. Do zwołania kapituły generalnej, według nowych przepisów prawa zakonnego, wymagany był czas praktycznego ich zastosowania oraz wizytacja kanoniczna instytutu ze strony biskupa diecezji częstochowskiej Teodora Kubiny. W 1938 r., po pięcioletnim okresie wcielania Konstytucji w życie zakonne, odbyła się wizytacja kanoniczna zgromadzenia, której pomyślne zakończenie przyczyniło się do zwołania kapituły generalnej 3 maja 1938 r. Zob. E. Cudna, *op.cit.*, s. 104–112.

61 Homagium (łac.) – hołd składany nowo wybranej przełożonej generalnej przez siostry kapitulantki, a następnie przez siostry całego zgromadzenia.

62 W zapisie Ustaw i Konstytucji z 1948 r. siostry radne nazywane były również urzędniczkami generalnymi i asystentkami generalnymi. Natomiast ekonomkę generalną określano jako prokuratorkę generalną.

63 W zgromadzeniu zwoływanie kapituły generalnej było zwyczajne i nadzwyczajne. Kapituła generalna zwyczajna obradowała co sześć lat. Jako organ ustawodawczy zgromadzenia obok wyboru na sześcioletnią kadencję przełożonej generalnej, radnych generalnych i ekonomki generalnej, zatwierdzała nowe uchwały i ordynacje wyborcze, które miały moc obowiązującą do następnej kapituły generalnej, która to mogła je potwierdzić albo znieść. W czasie trwania obrad omawiano najważniejsze kwestie zgromadzenia. Kapitułę nadzwyczajną zwoływano z powodu śmierci przełożonej generalnej lub z innych przyczyn, jak np. zrzeczenie się czy złożenie z urzędu. Jej celem był wybór nowego zarządu zgromadzenia.

64 Według Ustaw każda siostra wchodząca w skład zarządu generalnego miała być tytułowana zwrotem „Matka” i zachować tę godność także po skończonym urzędzie. Od 1967 r. radne generalne, tak jak wszystkie członkinie zgromadzenia, nazywane są siostrami.

65 Wikaria – jedna z funkcji w strukturach zgromadzenia. Do jej zadań należy: zastępowanie matki generalnej podczas jej nieobecności w domu generalnym, zarządzanie zgromadzeniem z chwilą ustania urzędu przełożonej generalnej i w następstwie tego zwołanie kapituły generalnej w terminie do trzech miesięcy.

66 AMTK, *Ustawy Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, Sosnowiec 1933, s. 48.

67 26.02.1941 r. zmarła s. Maria od Ofiarowania NMP, pierwsza radna generalna. Matka Teresa dla wyboru nowej wikarii, jak i nowych przełożonych

Matką⁶⁴. Oprócz tego pierwsza asystentka generalna jako zastępczyni matki generalnej została nazwana Wikarią⁶⁵, a spośród kolejnych trzech radnych jedną wyznaczano na sekretarkę generalną. Po zakończeniu kapituły odbywało się zebranie rady generalnej (siostry radne razem z przełożoną generalną), która mianowała przełożone domów miejscowych na okres trzech lat.

Ustawy z 1933 r., określając normy zwoływania i przebieg kapituł, wskazały również, że „Najwyższą władzę w zgromadzeniu wykonuje w zwyczajnym biegu rzeczy przełożona generalna ze swą Radą. Nadzwyczajna władza przysługuje kapitule generalnej”⁶⁶ w czasie jej trwania.

W latach 1927–1967 w domu sosnowieckim miało miejsce siedem kapituł generalnych i jedna rada generalna uzupełniająca⁶⁷. Dwie z kapituł odbyły się w terminie przekraczającym sześcioletnią kadencję, a jedna, w 1966 r., była nadzwyczajna⁶⁸. Kapituła w 1938 r. obradowała po jedenastu latach, natomiast w 1946 r. – po ośmiu latach⁶⁹. Chociaż od 1967 r. dom generalny funkcjonował już w Balicach, to kapituły przypadające w 1970 i 1976 r. odbyły się jeszcze w Sosnowcu. Dlatego też umieszczono je w tabeli nr 4 oraz poddano dalszej analizie.

W omawianym okresie urząd przełożonej generalnej pełniły cztery siostry. Matka Teresa, będąc przełożoną generalną z nominacji o. Anzelma od 1921 r., na urząd ten wybierana była przez kapitułę zgromadzenia dwa razy, w 1927 i 1938 r. Kierowała instytutem przez dwadzieścia pięć lat – aż do śmierci w 1946 r. Podobnie m. Georgia funkcję przełożonej generalnej pełniła przez dwa sześciolecia (1946–1958) i dwa lata trzeciej kadencji (1964–1966) oraz m. Cecylia od MB Anielskiej – cztery lata uzupełniające kadencję m. Georgii (1966–1970) i dwie pełne kadencje (1970–1982)⁷⁰.

Najliczniejszy skład zarządu stanowiły radne generalne, które według konstytucji wybierane były na okres sześciu lat, po którym tylko dwie z czterech mogły być ponownie wyznaczone na następną kadencję⁷¹. W wymienionym czasie funkcję tę pełniły dwadzieścia trzy

asystentki generalne. W początkach kształtowania się zgromadzenia w skład zarządu generalnego wchodziły siostry o ślubach czasowych, gdyż okres przygotowania do ślubów wieczystych trwał kilka lat. Pierwsze śluby wieczyste siostry złożyły w 1934 r., a m. Agnieszka od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska, dalej: m. Agnieszka) w 1937 r.⁷²

Funkcję przewodniczenia w obradach kapituł (prezydenta) od kapituły w 1938 do 1976 r. wypełniali delegaci ks. bpa częstochowskiego: w 1938 r. – o. Alfons Mazurek, a w 1946 r. – o. Józef Prus (karmelici bosci). Od IV do VI kapituły generalnej (1952–1964) wybór przełożonej generalnej odbywał się w obecności o. Anzelma. VII kapitule w 1966 r. przewodniczył ks. bp częstochowski Stefan Bareła w towarzystwie o. założyciela, natomiast IX i X kapitule przydywał sam ks. bp Bareła⁷³.

Wszystkie wymienione w tabeli nr 5 kapituły generalne odbywały się w Sosnowcu, w domu, w którym do 1967 r. rezydowały wyższe przełożone zgromadzenia: matka generalna wraz ze swoją radą⁷⁴. Ponieważ dom ten był siedzibą zarządu generalnego, zgodnie z konstytucjami przysługiwał mu tytuł domu generalnego. Uważany był za centrum i „serce całego zgromadzenia”⁷⁵ i nie mógł zostać przeniesiony do innego domu „bez zgody kapituły generalnej i bez zgody ordynariuszów miejscowych”⁷⁶. Był zarządzany przez przełożoną miejscową, wybieraną przez radę generalną na trzyletnią kadencję. Każda przełożona tego domu, jak również domów posiadających dwanaście sióstr profesek, wchodziła na mocy prawa w skład kapituły generalnej. 5 grudnia 1967 r. za ustną zgodą ks. kard. Wyszyńskiego (pisemną z 12 grudnia 1967 r.) dom generalny i jego zarząd został przeniesiony do Balic k. Krakowa. Projekt ten miał „odciążyć sam dom sosnowiecki i ułatwić pracę Radzie Generalnej”⁷⁷.

Dom przy ul. Wiejskiej 25 od początku był miejscem, w którym koncentrowało się życie zgromadzenia. Był nie tylko siedzibą zarządu generalnego i nowicjatu, ale także terenem rozwoju głównych kierunków działalności

miejscowych (gdyż kończyła się ich kadencja) zwołała zebranie rady generalnej na dzień 3.05.1941 r. Wybory przełożonych odłożono na późniejszy termin, dokonano tylko wyborów uzupełniających. Na pierwszą radną generalną wybrano m. Georgię, dotychczasową drugą radną generalną, a na jej miejsce mianowano m. Imeldę od św. Antoniego. Zob. AGKDzJ, *Teczka: Materiały do opracowania historii zgromadzenia*.

68 21.01.1966 r. zmarła w Czernej m. Georgia, przełożona generalna zgromadzenia. Na 25.03.1966 r. wikaria generalna wyznaczyła obrady kapituły nadzwyczajnej. Wybrany nowy zarząd pełnił swój urząd do kapituły generalnej w 1970 r.

69 W 1944 r. kończyła się 6-letnia kadencja zarządu generalnego, wybranego na kapitule generalnej w 1938 r. i 3-letnia przełożonych miejscowych wybranych w lipcu 1941 r. Z powodu trwających działań wojennych zgromadzenie skierowało do Kurii Biskupiej w Częstochowie prośbę o przełożenie wyborów na czas powojenny. Ponieważ prośba ta została pozytywnie rozpatrzona, dotychczasowy skład władz generalnych i przełożonych domów nie zmienił się, aż do zwołanej przez m. Teresę (za wskazaniem bp Kubiny) kapituły generalnej 20.07.1946 r. Zob. AGKDzJ, *Teczka: Materiały do opracowania historii zgromadzenia*.

70 Przełożona generalna na drugą bezpośrednio kadencję mogła być wybrana większością $\frac{2}{3}$ głosów, a na następną – tylko za zgodą Stolicy Apostolskiej.

71 Kadencja – określony prawem zakonnym czas sprawowania wyznaczonego urzędu.

72 Matka Teresa pismem z 3 maja 1938 r. zwróciła się do Kurii Biskupiej w Częstochowie z prośbą o udzielenie dyspensy od przepisanej wieku dla s. Michaeli (prokuratorce generalnej) oraz s. Agnieszki (czwartej radnej i sekretarki generalnej), motywując ten

wybór niewystarczającą liczbą sióstr mogących objąć te urzędy. Zob. AMTK, *Teczka: Kuria w Częstochowie 1925–1946. Korespondencja wychodząca i przychodząca*.

73 Pomiędzy VII a IX kapitułą generalną w Sosnowcu odbyła się w Łodzi 1 lipca 1969 r. VIII kapituła specjalna zgromadzenia. Jej celem była odnowa życia zakonnego w świetle nauki *Vaticanum II*.

74 W domu generalnym miały obowiązek mieszkać: wikaria generalna, sekretarka i ekonomka generalna. Pozostałe dwie radne mogły przebywać w pobliskich domach, z możliwością łatwego przybycia na zwoływane obrady rady generalnej.

75 *Konstytucje...* [Kraków 1948], *op.cit.*, s. 124.

76 *Ibidem*, s. 135.

77 AGKDzJ, *Sprawozdanie z wizytacji kanonicznej domu pod wezwaniem Dzieciątka Jezus w Balicach od 14–26 stycznia 1973 r.*

78 D. Bończyk, *Pojawienie się Zgromadzenia SS. Karmelitanek Dzieciątka Jezus jako pierwszego zgromadzenia karmelitańskiego o charakterze czynnym w Polsce*, Katowice 1999, s. 46 (mps).

79 Nazwa ulicy, przy której powstał dom macierzysty, była kilkakrotnie zmieniana. W latach 1939–1945 nazywała się Dorfstrasse, natomiast po zakończeniu II wojny światowej przywrócono jej określenie „Wiejska”. 13 czerwca 1975 r. decyzją Miejskiej Rady Narodowej w Sosnowcu zamieniono na ulicę Tadeusza Borowskiego, a od 20 marca 1991 r. patronem ulicy jest Matka Teresa Kierocińska.

instytutu. W obrębie tego klasztoru, któremu patronowała św. Teresa od Dzieciątka Jezus, ukształtował się także charyzmat zgromadzenia, a dzięki „odwadze, wytrwałości i zawierzeniu Bogu Matki Teresy”⁷⁸ nastąpił rozwój czynnej gałęzi karmelitańskiej. Dlatego pierwszy dom zgromadzenia nazwano domem macierzystym⁷⁹.

Tab. 5. Kapituły generalne i ich prezydenci oraz zarząd Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1927–1976

Funkcje w zarządzie generalnym	Osoby wybrane w czasie kapituły generalnej
Założenie Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus – 31.12.1921	
Przełożona zgromadzenia	m. Teresa od św. Józefa (Janina Kierocińska)
Walne zebranie (I kapituła generalna) – 15.10.1927	
Prezydent: (brak)	
Przełożona generalna	m. Teresa od św. Józefa (Janina Kierocińska)
I radna	s. Józefa od św. Teresy od Jezusa (Wanda Karyłowska)
II radna	s. Janina od Krzyża (Katarzyna Będkowska)
III radna	s. Maria od Ofiarowania NMP (Maria Ferlak)
IV radna	s. Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego (Anna Wróbel)
Ekonomka generalna	s. Janina od Krzyża (Katarzyna Będkowska)
II kapituła generalna – 3.05.1938	
Prezydent: o. Alfons od Ducha Świętego (Józef Mazurek) OCD	
Przełożona generalna	m. Teresa od św. Józefa (Janina Kierocińska)
I radna	m. Maria od Ofiarowania NMP (Maria Ferlak)
II radna	m. Georgia od Jezusa (Helena Sroka)
III radna	m. Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego (Anna Wróbel)
IV radna	m. Agnieszka od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
Ekonomka generalna	m. Michaela od Przenajświętszego Oblicza (Julia Hensłok)
Rada generalna uzupełniająca – 3.05.1941	
Prezydent: (brak)	
Przełożona generalna	m. Teresa od św. Józefa (Janina Kierocińska)
I radna	m. Georgia od Jezusa (Helena Sroka)

II radna	m. Imelda od św. Antoniego (Stanisława Idziak)
III radna	m. Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego (Anna Wróbel)
IV radna	m. Agnieszka od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
Ekonomka generalna	m. Michaela od Przenajświętszego Oblicza (Julia Henslok)
III kapituła generalna – 20.07.1946	
Prezydent: o. Józef od MB z Góry Karmel (Jan Prus) OCD	
Przełożona generalna	m. Georgia od Jezusa (Helena Sroka)
I radna	m. Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego (Anna Wróbel)
II radna	m. Imelda od św. Antoniego (Stanisława Idziak)
III radna	m. Anzelma od Niepokalanego Poczęcia NMP (Helena Idziak)
IV radna	m. Agnes od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
Ekonomka generalna	m. Michaela od Przenajświętszego Oblicza (Julia Henslok)
IV kapituła generalna – 20.07.1952	
Prezydent: o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego (Maciej Gądek) OCD	
Przełożona generalna	m. Georgia od Jezusa (Helena Sroka)
I radna	m. Agnes od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
II radna	m. Alojza od św. Rodziny (Paulina Syguła)
III radna	m. Rafaela od Jezusa Hostii (Stefania Kurzeja)
IV radna	m. Izabela od Miłosierdzia Bożego (Helena Hebda)
Ekonomka generalna	m. Michaela od Przenajświętszego Oblicza (Julia Henslok)
V kapituła generalna – 23.07.1958	
Prezydent: o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego (Maciej Gądek) OCD	
Przełożona generalna	m. Agnes od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
I radna	m. Ksawera od Niepokalanego Serca Maryi (Helena Kamodzka)
II radna	m. Izabela od Miłosierdzia Bożego (Helena Hebda)
III radna	m. Alojza od św. Rodziny (Paulina Syguła)
IV radna	m. Marcelina od Miłosierdzia Bożego (Jadwiga Jachimczak)
Ekonomka generalna	m. Michaela od Przenajświętszego Oblicza (Julia Henslok)

Funkcje w zarządzie generalnym Osoby wybrane w czasie kapituły generalnej

VI kapituła generalna – 20.07.1964	
Prezydent: o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego (Maciej Gądek)	
OCD	
Przełożona generalna	m. Georgia od Jezusa (Helena Sroka)
I radna	m. Ksawera od Niepokalanego Serca Maryi (Helena Kamodzka)
II radna	m. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)
III radna	m. Aurelia od Jezusa Maryi Józefa (Janina Krechowicz)
IV radna	m. Tarcyzja od Najświętszej Eucharystii (Monika Więzik)
Ekonomka generalna	m. Damiana od Jezusa Ukrzyżowanego (Maria Zielińska)
VII kapituła generalna – 25.03.1966	
Prezydent: ks. bp Stefan Bareła	
Przełożona generalna	m. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)
I radna	s. Ksawera od Niepokalanego Serca Maryi (Helena Kamodzka)
II radna	s. Aurelia od Jezusa Maryi Józefa (Janina Krechowicz)
III radna	s. Tarcyzja od Najświętszej Eucharystii (Monika Więzik)
IV radna	s. Teodora od Najświętszej Eucharystii (Józefa Jamróz)
Ekonomka generalna	s. Damiana od Jezusa Ukrzyżowanego (Maria Zielińska)
IX kapituła generalna – 9.07.1970	
Prezydent: ks. bp Stefan Bareła	
Przełożona generalna	m. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)
I radna	s. Assumpta od Najśw. Serca Pana Jezusa (Anna Stanek)
II radna	s. Generosa od MB Pośredniczki Wszel. Łask (Zofia Schöennett)
III radna	s. Bernardina od Miłosierdzia Bożego (Ludmiła Wieliczko)
IV radna	s. Gracja od Ducha Świętego (Felicja Miedziana)
Ekonomka generalna	s. Damiana od Jezusa Ukrzyżowanego (Maria Zielińska)

X kapituła generalna – 21.06.1976

Prezydent: ks. bp Stefan Bareła

Przełożona generalna	m. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)
I radna	s. Assumpta od Najśw. Serca Pana Jezusa (Anna Stanek)
II radna	s. Aurelia od św. Jezusa Maryi Józefa (Janina Krechowicz)
III radna	s. Sylwia od Dzieciątka Jezus (Janina Tymińska)
IV radna	s. Chryzanta od Królowej Wszechświata (Jadwiga Szaluga)
Ekonomka generalna	s. Narcyza od Ducha Świętego i Niepokalanej (Maria Chmura)

Źródło: AGKDzJ, *Katalog Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus: stan personalny na dzień 1.01.2016*; SGKDzJ, *Catalogus Religiosorum et Monialium Orbis Beatae Mariae Virgine de Monte Carmelo in Polonia* (1957, 1959, 1961, 1966, 1968).

2.2. Nowicjat kanoniczny w latach 1922–1969

W pierwszych dniach stycznia 1922 r. o. założyciel wyznaczył na mistrzynię nowicjatu Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus s. Józefę od św. Teresy od Jezusa⁸⁰. Do jej zadań miało należeć „kształcenie sióstr w katechizmie, historii biblijnej, liturgii”, a w zakresie liturgii uczenie „ceremonii chórowych [...]; Oficjum i modlitw”⁸¹. Wychowanie nowicjuszek natomiast o. Anzelm powierzył s. przełożonej.

Początkowo w zgromadzeniu nowicjat zasadniczo trwał jeden rok, a okres postulatu uzależniony był od decyzji m. Teresy i s. Józefy. Wynosił on od czterech do ośmiu miesięcy. Dopiero Statut z 1927 r. określił, że w zgromadzeniu „Czas próby trwa dwadzieścia jeden miesięcy”⁸².

Wraz z nowym prawem zakonnym z 1933 r. zostały sprecyzowane poszczególne etapy formacji nowicjackiej oraz kompetencje mistrzyni nowicjatu⁸³. Przepisy w nich zawarte miały moc obowiązującą aż do 1971 r. Postulat miał odbywać się w domu nowicjatu przez okres sześciu

80 Siostra Józefa od św. Teresy od Jezusa od 14.04.1920 do 10.03.1921 r. przebywała w nowicjacie sióstr karmelitanek bosych we Lwowie. Z powodu słabego zdrowia nie została dopuszczona do złożenia pierwszej profesji, wobec czego opuściła klasztor 31.12.1921 r. przyjęła habit zakonny nowego zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, w którym o. założyciel powierzył jej urząd mistrzyni nowicjatu. Siostra Józefa, dając pierwszeństwo regule karmelitanek bosych (szczególnie zwyczajom i dyscyplinie), nie potrafiła dostosować metod formacji do potrzeb czynnego zgromadzenia karmelitańskiego. Wobec tego o. Anzelm w trosce o młode zgromadzenie w czerwcu 1923 r. odwołał s. Józefę z funkcji mistrzyni nowicjatu, a urząd ten powierzył m. Teresie. Siostra Józefa opuściła zgromadzenie 30.08.1928 r. Zob. E. Cudna, *op.cit.*

81 AGKDzJ, *Teczka: Prawo Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus.*

82 AGKDzJ, *Statut Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, s. 4.

83 Nowicjat – okres formacji zakonnej, który trwał dwanaście miesięcy. W zgromadzeniu w skład nowicjatu wchodziły postulantki, nowicjuszki i siostry profeski po pierwszej profesji.

⁸⁴ AMTK, *Ustawy Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, Sosnowiec 1933, s. 8.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 10.

⁸⁶ AGKDz], *Teczka: Sprawozdania Przełożonej Generalnej i jej Rady o rozwoju Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*.

⁸⁷ Refektarz – miejsce wspólnego spożywania posiłków w klasztorze.

⁸⁸ AGKDz], *Teczka: Sprawozdania Przełożonej Generalnej i jej Rady o rozwoju Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*.

⁸⁹ Ramy czasowe trwania jednej kadencji określiły dopiero Konstytucje w 1948 r.

⁹⁰ AMTK, *Ustawy Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, Sosnowiec 1933, s. 65.

⁹¹ *Konstytucje...* [Kraków 1948], *op.cit.*, s. 143.

miesiący. Jego celem było rozpoznanie, „czy postulanki mają odpowiednie zalety, aby mogły nosić suknię zakonną i prowadzić życie w Zgromadzeniu”⁸⁴.

Nowicjat kanoniczny rozpoczynał się z chwilą przyjęcia habitu. Aby był ważny, miał się odbywać: „1. po skończonym piętnastym roku życia, 2. przez cały ciągły rok, 3. w domu nowicjatu, wyznaczonym przez Stolicę Ś[więtą] lub Ordynariusza”⁸⁵. Celem nowicjatu było „wychowanie sióstr przez modlitwę i umartwienie, przez ćwiczenie obecności Boga oraz nabycie cnót zakonnych na fundamencie ślubów”⁸⁶. Dla osiągnięcia takich ideałów prawo zakonne wskazywało (jako jedną z możliwości) oddzielenie miejsca zamieszkania nowicjuszek od części domu zajmowanego przez profeski. Miejscem spotkania ze wspólnotą mogła być kaplica i refektarz, a także miejsca pracy⁸⁷.

W skład nowicjatu wchodziły także siostry ślubów czasowych po pierwszej profesji, które pozostawały pod opieką mistrzyni nowicjatu jeszcze jeden rok. Zamysłem tego czasu było „pogłębienie nauk nowicjackich i ducha zakonnego oraz przygotowanie do pracy umysłowej czy fachowej w Zgromadzeniu”⁸⁸.

Wychowaniem nowicjuszek kierowała mistrzyni nowicjatu, którą wybierała matka generalna i jej rada. Według zapisu konstytucji miała mieć co najmniej trzydzieści pięć lat życia i dziesięć lat profesji, a na urząd formatorki mogła być wyznaczana zawsze. Jedna kadencja miała trwać trzy lata⁸⁹. W wypełnianiu obowiązków mistrzynię nowicjatu miały cechować „roztropność, miłość, pobożność i wierność w zachowywaniu ustaw zakonnych”⁹⁰ oraz zdolność wychowywania nowicjuszek przykładem własnego życia. Jak matka miała pozyskać ich zaufanie, „postępując z nimi z wielką miłością, z wielkim wyrozumieniem dla ich usposobień, ale równocześnie ze stanowczością”⁹¹. Co trzy miesiące była zobowiązana przedstawić przełożonej generalnej relacje o nowicjacie (o brakach i zaletach nowicjuszek), a raz w roku pisemne sprawozdanie o stanie nowicjuszeki.

Przez nowicjuszki miała być tytułowana: „moja Matko”, a przez siostry zgromadzenia: „Matko Mistrzynie”⁹².

W latach 1921–1969 obowiązki mistrzyni nowicjatu pełniło kolejno 6 siostr, które zestawia tabela nr 6. Dwie spośród nich sprawowały równocześnie inne funkcje: m. Teresa wykonywała zadania przełożonej zgromadzenia i przełożonej domu, a m. Georgia zadania drugiej, a następnie pierwszej radnej generalnej. Powodem pełnienia przez formatorki nowicjatu podwójnych obowiązków były braki personalne młodego zgromadzenia. W 1927 r. liczba siostr wynosiła dwie postulanki, dwie nowicjuszki i sześć siostr profesek, natomiast w 1937 r. – pięć nowicjuszek i dwanaście profesek. Taki stan liczbowy instytutu, a także nagłe wydarzenia w życiu wspólnoty sosnowieckiej wpłynęły również na niezgodny z konstytucjami wiek wyboru siostr na urząd mistrzyni⁹³. Siostra Gabriela od Męki Pańskiej i MB Bolesnej (dalej: s. Gabriela) miała 29 lat, m. Georgia – 33 lata, natomiast m. Bernarda od MB z Góry Karmel (dalej: m. Bernarda) w chwili przejścia nowicjatu miała zaledwie 24 lata. Można przypuszczać, że w podejmowaniu tak odpowiedzialnych decyzji m. Teresa jako przełożona generalna kierowała się wewnętrznym rozeznaniem i troską o rozwój zgromadzenia.

Od 1925 r. siedzibą nowicjatu stał się klasztor przy ul. Wiejskiej 25. W domu tym przyjmowane były kandydatki oraz formowane postulanki, nowicjuszki i młode profeski. Tutaj odbywały się uroczystości zakonne, jak przyjęcie do postulatu, obłóczyny i pierwsza profesja⁹⁴. Również w Sosnowcu odbywały się wybory i mianowania mistrzyń nowicjatu.

4 listopada 1969 r. na posiedzeniu rady generalnej w Balcach zdecydowano o przeniesieniu domu nowicjatu do domu w Czernej (nr 235), natomiast do Sosnowca – junioratu z Czernej⁹⁵. Ustalenie rady miało być zrealizowane w terminie do 10 listopada 1969 r. Jednym z powodów takiej decyzji było umieszczenie domu nowicjatu w miejscu o lepszym klimacie, sprzyjającym dla zdrowia siostr. Stan liczbowy mistrzyń nowicjatu w latach 1925–1969 został przedstawiony w tabeli nr 6.

92 Tytuł ten został zniesiony po XI kapitule generalnej w 1982 r. Mistrzynie nowicjatu jest nazywana siostrą mistrzynią.

93 W 1928 r. została wydalona ze zgromadzenia s. Józefa, w 1934 r. zmarła s. Gabriela, a w 1942 r. m. Georgia przymusowo wyjechała do pracy w niemieckim szpitalu w Jaworznie.

94 Obłóczyny – w zgromadzeniu do 1969 r. było to uroczyste przywdzianie habitu zakonnego jako znaku rozpoczęcia nowicjatu kanonicznego. Nowicjuszka w tym dniu otrzymywała imię zakonne z predykatem. Ceremonii obłóczyn przewodniczył kapłan. Od 18 października 1970 r. postulanki przyjmowane były do nowicjatu w obecności matki generalnej (lub jej delegatki). Posoborowy strój nowicjuszki składał się z brązowej sukienki z białym kołnierzykiem oraz białego welonika. Przyjęcie habitu zakonnego odbywało się od 1971 r. podczas obrzędu pierwszej profesji zakonnej, na zakończenie którego ogłaszane było imię zakonne.

95 Juniorat – etap formacji zakonnej trwający od złożenia pierwszej profesji do złożenia ślubów wieczystych. W zgromadzeniu wynosił on pięć lat i mógł być przedłużony w ważnych powodów o jeden rok przez matkę generalną za zgodą jej rady.

Tab. 6. Mistrzynie nowicjatu kanonicznego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1921–1969

Okres sprawowania urzędu mistrzyni	Imię zakonne z predykatem	Imię i nazwisko Lata życia
1921–1923	s. Józefa od św. Tere- sy od Jezusa	Wanda Karyłowska (1888–1951)
1923–1928	m. Teresa od św. Józefa	Janina Kierocińska (1885–1946)
1928–1934	s. Gabriela od Męki Pańskiej i Matki Bożej Bolesnej*	Maria Skorupa (1899–1934)
1934–1942	m. Georgia od Jezusa**	Helena Sroka (1901–1966)
1942–1964	m. Bernarda od Matki Bożej z Góry Karmel***	Zofia Kurzeja (1918–2012)
1964–1970	m. Assumpta od Najświętszego Serca Pana Jezusa****	Anna Stanek (ur. 1935)

*Siostra Gabriela do Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus wstąpiła w 1925 r. W 1928 r. m. założycielka powierzyła jej opiekę nad nowicjuszkami, którą sprawowała aż do śmierci (20.08.1934 r.).

**Matka Georgia do Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus wstąpiła w 1926 r., na urząd mistrzyni nowicjatu została wyznaczona przez m. Teresę w 1934 r. Funkcję tę pełniła do 1942 r. 8.12.1942 r. wyjechała wraz z kilkoma siostrami z sosnowieckiego klasztoru (przymusowo wezwany przez władze niemieckie) do pracy pielęgniarskiej w wojskowym szpitalu zakaźnym (gruźliczym) w Jaworznie. Dla sióstr pracujących w tym szpitalu m. założycielka mianowała m. Georgię ich przełożoną.

*** Matka Bernarda do Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus wstąpiła w 1937 r. Obowiązki mistrzyni nowicjatu powierzyła jej m. Teresa w 1942 r. Rada generalna powołana podczas III kapituły generalnej w 1946 r. dokonała jej kanonicznego wyboru. Na urząd ten wybierana była aż sześć razy, na trzyletnie kadencje. Ogólnie formatorką była dwadzieścia cztery lata.

**** Matka Assumpta do Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus wstąpiła w 1954 r. Na mistrzynię nowicjatu kanonicznego została wybrana przez radę generalną wyznaczoną przez VI kapitułę generalną w 1964 r.

Źródło: AMTK, T. Kaczor, *Dzieje Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (1921–1967)*, Częstochowa 1985, s. 232 (mps).

WYKAZ SKRÓTÓW WYKORZYSTANYCH W OPRACOWANIU

ADMS	Archiwum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu
AGKDzJ	Archiwum Generalne Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach
AMTK	Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej w Sosnowcu
b.d.	brak danych
b.m.	brak miejsca wydania
b.n.	brak nominacji
m.	matka
MB	Matka Boża
MDMS	Muzeum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu
Najśw.	Najświętszego
NMP	Najświętsza Maryja Panna
o.	ojciec
OCD	Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (karmelici bosci)
OSPPE	Zakon Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika (paulini)
s.	siostra
SGKDzJ	Sekretariat Domu Generalnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach
SCJ	Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego (sercanie)
SDB	Towarzystwo św. Franciszka Salezego (salezianie)
SJ	Towarzystwo Jezusowe (jezuici)
św.	święty
Wszel.	Wszelkich

BIBLIOGRAFIA (WYBÓR)

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu:

Teczka: Regulaminy dnia.

Teczka: Władze kościelne. Zarządzenia i instrukcje.

Teczka: Zarząd generalny.

Teczka: Zeszyty zebrań rady domowej w latach 1965–1985.

Archiwum Generalne Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach:

Katalog Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus: stan personalny na dzień 1.01.2016.

Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, Rzym 1985.

Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Kraków 1948.

Kronika Sosnowiec, t. 7 (3.05.1966 – 31.12.1974).

Kronika Sosnowiec, t. 8 (1.09.1974 – 31.12.1983).

Kronika Sosnowiec, t. 9 (1.01.1984 – 31.08.1999).

Kronika Zgromadzenia, t. 1 (31.12.1921 – 31.12.1951).

Kronika Zgromadzenia, t. 2 (1.01.1952 – 31.12.1957).

Księga intencji mszalnych – Sosnowiec (1922–1945).

Księga intencji mszalnych – Sosnowiec (1980–1985).

Sprawozdanie z wizytacji kanonicznej domu pod wezwaniem Dzieciątka Jezus w Balicach od 14–26 stycznia 1973 r.

Statut dla kuratorów.

Statut Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Sosnowiec 1927.

Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.

Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Protokoły wizytacji kanonicznej.

Teczka: Prawo Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus.

Teczka: Sprawozdania przełożonej generalnej i jej Rady o rozwoju Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus.

Teczka: Sprawozdania Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu do Kurii Biskupiej w Częstochowie (1945–1950).

Ustawy Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Sosnowiec 1933.

Zwyczajnik i objaśnienia konstytucji Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus z Sosnowca, (b.m.) 1976 (mps).

Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej w Sosnowcu:

Bończuk D., *Pojawienie się Zgromadzenia SS. Karmelitanek Dzieciątka Jezus jako pierwszego zgromadzenia karmelitańskiego o charakterze czynnym w Polsce*, Katowice 1999 (mps).

Kaczor T., *Dzieje Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (1921–1967)*, Częstochowa 1985 (mps).

Majerska M., *Przedszkola Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1945–1962*, Kraków 2005 (mps).

„Pod znakiem Dzieciątka Jezus” 1968–1969, 1973–1974, 1976, 1978, 1980–1981, 1983–1985, 1987, 1989.

Muzeum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu:

Księga intencji mszalnych – Sosnowiec (1946–1958).

Sekretariat Domu Generalnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach:

Catalogus Religiosorum et Monialium Ordinis Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo in Polonia 1957, 1959, 1961, 1966, 1968, 1971, 1974, 1977, 1982, 1990.

Katalog Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus: stan personalny na dzień 15.10.1985.

Księga urzędów przełożonych w zgromadzeniu.

Teczka: Sekretariat Prymasa Polski. Kuratorzy.

OPRACOWANIA

Bar J., *Polskie zakony*, „Prawo Kanoniczne” 1961, t. 4, z. 1–4, s. 421–592.

Bar J., *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986.

Bar J., *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985.

Bączkowicz F., *Prawo kanoniczne*, Kraków 1932.

Bogdan F., *Prawo instytucji życia konsekrowanego. Nowe prawo zakonne*, Poznań 1977.

Ciechanowski J., *Instytucje świeckie w świetle dokumentów teologiczno-prawnych Kościoła*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2012, t. 22, nr 1, s. 109–140.

Cudna E., *Sługa Boża Matka Teresa od św. Józefa Janina Kierocińska (1885–1946). Założycielka Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (w pięćdziesiątą rocznicę śmierci)*, Marki 1996.

Daniluk H., *Dziecię Jezus. Zgromadzenia zakonne* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, k. 479–483.

Domagała K.H., *Zgromadzenie sióstr św. Jadwigi. Prowincja katowicka w latach 1945–1989*, Lublin 2014.

Dubel K., Sieradzki P., *Ojciec Anzelm. Życie i dzieło Sługi Bożego o. Anzelm od św. Andrzeja Corsini OCD (Macieja Gądka 1884–1969)*, Sandomierz 2015.

- Krzyżanowski L., *Życie religijne w polskiej części Górnego Śląska i w Zagłębiu Dąbrowskim w okresie międzywojennym* [w:] *Śląsko-zagłębiowskie konfrontacje historyczne (XIX–XX wiek)*, W.M. Wanatowicz (red.), Katowice 1999, s. 53–78.
- Kwiatkowska I., *Droga dzieciństwa duchowego w życiu i pismach s. B. Matki Teresy Kierocińskiej* [w:] *Miłość Boga mierzy się miłością bliźniego. Duchowość sługi Bożej Teresy od św. Józefa, Janiny Kierocińskiej, 1885–1946*, współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, S. Urbański i in. (red.), Warszawa 2011, s. 135–152.
- Mirek A., *Atlas żeńskiego ruchu zakonnego na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2007.
- Neumann P., *Geneza założenia Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus* [w:] *Świadek miłości Boga i człowieka. III Sympozjum poświęcone pamięci Sługi Bożej Matki Teresy od św. Józefa, Janiny Kierocińskiej (1885–1946)*, współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, z okazji 60-rocznicy śmierci, 3 czerwca 2006, J. Gogola (red.), Kraków 2006, s. 33–51.
- Parzyszek C., *Troska Księdza Prymasa kardynała Stefana Wyszyńskiego o życie konsekrowane*, „Studia Prymasowskie” 2010, t. 4, s. 205–238.
- Smyrak B., *W służbie miłości*, Kraków 1947.
- Sosnowiec, *obraz miasta i jego dzieje*, t. 1–2, A. Barciak, A.T. Jankowski (red.), Sosnowiec 2016.
- Stawinoga W., *Ordynariusz miejscowy a zakony. Władza ordynariusza miejscowego nad zakonami i zgromadzeniami zakonnymi*, Kraków 1939.
- Tomczyk C., *Siostra Teresa Kierocińska – Matka Zagłębia*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 1997, t. 3, s. 273–286.
- Trąba M., *Historia parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dąbrowie Górniczej-Strzemieszycach (1911–2011)*, Katowice 2011.
- Trąba M., *Katolicy w Sosnowcu. Zarys dziejów Kościoła rzymskokatolickiego*, Sosnowiec 2010.
- Trąba M., *Stosunki wyznaniowe na terenie Dąbrowy Górniczej [1795–1914]* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. 3: *Dzieje miasta*, cz. 1, K. Miroszewski i in. (red.), Dąbrowa Górnicza 2016, s. 239–270.
- Trąba M., *Stosunki wyznaniowe na terenie Dąbrowy Górniczej [1914–1945]* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. 3: *Dzieje miasta*, cz. 1, K. Miroszewski i in. (red.), Dąbrowa Górnicza 2016, s. 597–624.
- Trąba M., *Stosunki wyznaniowe życie religijne* [w:] *Historia Czeladzi*, t. 2, J. Drabina (red.), Czeladź 2012, s. 361–406.
- Trąba M., *Życie religijne w Będzinie (1918–1939)* [w:] *Będzin 1358–2008*, t. 3: *Od rozbiorów do współczesności*, A. Glimos-Nadgórska (red.), Będzin 2008, s. 423–451.

Z sercem i chlebem na dłoni. Życiorys i pisma wybrane Matki Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej), oprac. i red. Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus, Sosnowiec 2005.

Zieliński J., *Matka Zagłębia. Życie Służebnicy Bożej Teresy Kierocińskiej Współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, Kraków 2014.

Związek J., *Działalność dobroczynna ks. Franciszka Raczyńskiego w Zagłębiu Dąbrowskim*, „Studia Theologica Varsoviensia” 1988, t. 26, nr 2, s. 111–139.
